

ESKİ ANADOLU'NUN "BARBAR" HALKI KAŞKALARIN,
ÇAĞDAŞLARIYLA (HİTİT-LUVİ) KARŞILAŞTIRMALI, SOSYO-
EKONOMİK VE KÜLTÜREL YAPISI
*THE COMPARATIVE, SOCIO-ECONOMIC AND CULTURAL
STRUCTURE OF KAŞKAS THE PEOPLE THE "BARBARIAN" OF
ANCIENT ANATOLIAN, WITH THEIR CONTEMPORARIES (HITTITE-
LUWIAN)*

Kürşat BARDAKCI

Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Tarihi Ana Bilim Dalı
Ph.D. Candidate, Erciyes University, Institute of Social Sciences, Department of Ancient History

kbrdkci@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-7893-4434

OANNES

Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi – International Journal of Ancient History
2/2, Eylül - September 2020 Samsun
E-ISSN: 2667-7059 (Online)
www.oannesjournal.com
https://dergipark.org.tr/tr/pub/oannes

Makale Türü-Article Type : **Araştırma Makalesi-Research Article**
Geliş Tarihi-Received Date : **07.08.2020**
Kabul Tarihi-Accepted Date : **31.08.2020**
Sayfa-Pages : **225 – 240.**

This article was checked by Viper or

Atf – Citation: BARDAKCI, Kürşat, "Eski Anadolu'nun "Barbar" Halkı Kaşkaların, Çağdaşlarıyla (Hitit-Luvi) Karşılaştırmalı, Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı", *OANNES – Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2/2, Eylül 2020, ss. 225 – 240.

OANNES

Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi

International Journal of Ancient History

2/2, Eylül - September 2020

225 – 240

Makale Türü: Araştırma Makalesi

ESKİ ANADOLU'NUN “BARBAR” HALKI KAŞKALARIN,
ÇAĞDAŞLARIYLA (HİTİT-LUVİ) KARŞILAŞTIRMALI, SOSYO-
EKONOMİK VE KÜLTÜREL YAPISI
*THE COMPARATIVE, SOCIO-ECONOMIC AND CULTURAL
STRUCTURE, OF KAŞKA THE PEOPLE THE “BARBARIAN” OF
ANCIENT ANATOLIAN, WITH THEIR CONTEMPORARIES (HITTITE-
LUWIAN)*

Kürşat BARDAKCI

Öz

Eskiçağ tarihinde “barbar” olarak nitelendirilen halklardan birisi Kaşkalar'dır. Onlarla ilgili bilgiler çiviyazılı Hitit metinlerden gelmektedir. Bu metinlere göre Kaşkalar, her buldukları fırsatta Hatti ülkesine saldırır; buradaki tarım alanlarını yağmalar. Kaşkaların söz konusu yağma hareketleri buldukları coğrafyanın yapısı ile doğrudan ilişkilidir. Öyle ki Kaşka ülkesinde tarım alanları azdır. Mevcut tarım alanları da çekirge istilalarına uğramaktadır. Bu sebepten dolayı Kaşkalar, Hattuşa'nın kuzeyinde bulunan verimli tarım arazilerini yağmalayarak, ihtiyaç duydukları gıda maddelerine kolay bir şekilde ulaşmak isterler. Bununla birlikte yaylacı bir yaşam tarzına sahip olan Kaşkalar için tarımdan ziyade hayvancılık daha önemlidir. Ayrıca Kaşkalar için madencilik de önemli bir yere sahip olmalıdır. Nitekim Kaşka ülkesi maden kaynakları açısından zengindir. Kaşkaların ticari hayatları ise Hititler tarafından kısıtlanmıştır. Onların en çok uğraştıkları meslekler ise çobanlık, dokumacılık ve profesyonel askerliktir. Hitit ordusunda görev yapan Kaşka askerlerinin varlığını da biliyoruz. Kültürel açıdan da Kaşkalar, Hititlerden

Abstract

Kaşkas is one of the peoples who were described as “barbarian” in ancient history. Information about them comes from cuneiform Hittite texts. According to these texts, the Kaşkas attack Hatti country at every opportunity they find; it loot the agricultural lands. The looting movements of the Kaşka are directly related to the structure of the geography in which they are located. As a matter of fact, there are few agricultural areas in the country of Kaşka. Existing agricultural areas are also undergoing grasshopper invasions. For these reasons, Kaşkas wants to reach the foodstuffs they need easily by looting the fertile agricultural lands in the north of Hattuşa. However, livestock farming is more important than agriculture for Kaşkas who have a transhumance lifestyle. In addition mining should have an important place for Kaşkas. As a matter of fact, the land of Kaşka is rich in mineral resources. The commercial lives of the Kaşkas were restricted by the Hittites. The professions they mostly deal with are shepherding, weaving and professional military service. We also know the existence of Kaşka soldiers who served in the Hittite army.

farklı bir inanç sistemine sahiptirler. Bu çalışmamızda da farklı bir metod izleyerek, Kaşkaların sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını çağdaşlarıyla (Hitit-Luvi) karşılaştırmalı bir şekilde açığa çıkarmaya çalışacağız.

Culturally, the Kaškas have a different belief system from the Hittites. In this study, by following a different method, we will try to reveal the socio-economic and cultural structure of the Kaškas in comparison with their contemporaries (Hittite-Luwian).

Anahtar Kelimeler: Kaşkalar, Hititler, Luviler, Sosyo-Ekonomi, Kültür

Keywords: Kaškas, Hittites, Luwians, Socio-Economy, Culture.

Giriş

Kaşkalarından söz eden çiviyazılı belgelerin çoğu Hattuša (Boğazköy), Tapigga (Maşathöyük) ve Şapinuva'da (Ortaköy) bulunmuştur. Ayrıca bazı Hitit krallarının -II. Murşili gibi- yıllıklarında, III. Hattuşili'nin otobiyografisinde, Hitit antlaşma metinlerinde ve toprak bağısı belgelerinde kendilerinden bahsedilmektedir¹. Bunun dışında bir Amarna mektubunda², Mısır kralı II. Ramses'in Kadeş Savaşı ile ilgili propaganda kitabesinde³ ve Yeni Asur metinlerinde⁴ Kaşkalarından söz edilmektedir.

Bu metinlerde Kaşkalar, Hitit kentlerine akınlar düzenleyen ve kimi zaman Hitit yöneticilerini devlet yönetiminden süren, saldırgan, yabancı kabileler olarak betimlenmiştir⁵. Hititler tarafından düşman olarak görülen Kaşkalar, Hititlere göre "barbar", "medeniyetsiz" bir topluluktur⁶. Kaşkaların Hitit krallarının nazarında kötü halklar olarak görülmesinin nedeninin ırksal olduğunu düşünmek için bir kanıt yoktur. Hitit krallarınca Kaşkaların kötü görülmesinin nedeni yağma hareketlerinden ve kontrol altına alınamamalarından kaynaklanmaktadır⁷. Ancak Kaşkalar ile ilgili bu bilgilerin tek taraflı olduğu unutulmamalıdır. Yani Hititler onları nasıl tanıyorlarsa ya da nasıl tanıtmak istiyorlarsa Kaşkaları öyle tanımak zorunda kalıyoruz⁸. Diğer taraftan, Kaşkalar da Hititleri "yağmacı" olarak tanımlamış olabilir. Nitekim Hitit krallarının komşu topraklarda yaptıkları yağma hareketleri ile övündükleri bilinmektedir.

Çiviyazılı Hitit metinlerine göre Kaşkalar, bağımsız aşiretlere bölünmüş, başkenti ve merkezi yönetim sistemi olmayan bir toplumdur⁹. Bu metinlerde bir yerde 9, başka bir yerde 20 aşiretten oluştuğu yazmaktadır¹⁰. Bu aşiretlerden bazıları Hitit devleti ile iş birliği yapmaya ve asker vermeye hazırken, bazıları hep düşman kalmıştır. II. Murşili yıllıklarından¹¹

¹ Von Schuler, 1965: 10; Ünal, 2003: 48-49.

² EA 31.

³ Söz konusu kitabede Kaška, kškš "Keshkesh" olarak geçmektedir. Bkz. Gardiner, 1960.

⁴ ARAB, I, §772 vd.

⁵ Van de Mieroop, 2018: 143.

⁶ Von Schuler, 1965: 6.

⁷ Macqueen, 2015: 58; Kaya, 2017: 165; Brandau-Schickert, 2018: 139-140.

⁸ Kaya, 2017: 168.

⁹ Yakar, 2008: 823; Brandau-Schickert, 2018: 139-140.

¹⁰ Güterbock, 1956: 65; 67.

¹¹ CTH 61.

anladığımızı göre, Kaşka topraklarının bir bölümünü egemenliği altına alan Pihhuniya, burada kısa süreli bir yönetim değişikliği uygulamıştır¹².

Kaşka aşiretlerinin MÖ 2. binyılda Hatti ülkesinin kuzey ve kuzeydoğusunda yaşadıkları bilinmektedir. Ancak Kaşka ülkesinin lokalizasyonu kesinlik kazanmış değildir. Bilim insanları tarafından genel kabul edilen görüşe göre Kaşka ülkesi, hemen hemen günümüzün Orta Karadeniz bölgesine tekabül etmektedir¹³.

Bilim insanları arasında farklı görüşler bulunmakla birlikte, Kaşkaların Hitit topraklarına ilk kez, I. Hantili (MÖ 1590-1560) döneminde saldırdıkları düşünülür¹⁴. Bu saldırılar Hitit devleti yıkılıncaya kadar devam etmiştir.

Her yıl yapılan bu saldırılar, Hitit başkenti Hattuşa'da yaşamı aksatıyordu. Bu saldırıları önlemek için Hitit kralları, Hitit imparatorluk dönemi boyunca bir sınır hattı oluşturma ve bu hattı koruma politikasını benimsemişlerdir. Bölgenin en önemli stratejik kenti Hakpiş'ti (Amasya?). Bu kasabadan başlayan sınır kaleleri, kutsal kent Nerik'e (Oymaağaç/Vezirköprü) uzanmaktaydı. Nerik kenti Kaşka ülkesine tehlikeli bir yakınlıktaydı. Eğer söz konusu bu hat yarılsa, Hattuşa'nın hemen kuzeyinde son çare savunması da mümkündü. Bu da düşerse, başkent Hattuşa üzerine Kaşka saldırısını engelleyecek bir engel kalmıyordu¹⁵. Kaşkalar da Hitit devleti yıkılıncaya kadar bu hat üzerinde baskınlar yapmıştır.

Hitit devletinin çöküşü ardından ise Kaşkalar, aşiretler halinde varlıklarını sürdürmüşler ve bölgedeki otorite boşluğundan faydalanarak kuzeydeki anavatanlarından Orta Anadolu'ya kadar yayılmışlardır¹⁶. Bu dönemde Yeni Asur kralı II. Sargon'un yıllıklarında geçen ve Karkamış'ın batısında bulunan Kaşku krallığı (Aramice Kşk)¹⁷, Kaşkalarla ilişkilendirilmektedir¹⁸. Muhtemelen Orta Karadeniz'den Orta Anadolu'ya inen Kaşka aşiretlerinden bir grup Orta Anadolu'dan da güneye inerek burada krallık kurmuş olmalıdır. Ancak bu krallıkta yaşayan halk ile MÖ 2. binyıl Kaşkaları arasında kültürel ve politik bir bağlantı bulunmadığı düşünülmektedir¹⁹. Bunun yanı sıra Friglerin MÖ 8. yüzyılda Orta Anadolu'da bir krallık kurması ile bazı Kaşka aşiretleri, Frig egemenliği altına girmiş ve Frig kültürüne doğrudan etki etmiştir²⁰.

Etnik Köken ve Dil

Kaşkaların etnik ve dilsel kökenleri günümüze değin açıklığa kavuşmamıştır. Kaşkaların Anadolu'nun yerli halkı olup olmadıkları ya da ne zaman, nereden, neden Anadolu'ya geldikleri bilinmemektedir²¹. Yine

¹² KBo 3.4 III 67-75: "... Tipiyalı bir adam, Pihhuniya Yukarı Ülke'ye saldırdı... Kaşka'yı ülkesine kattı... Pihhuniya, Kaşka tarzında bir yönetim uygulamadı. Bir Kaşka yerleşiminde tek bir kişinin hüküm sürme (geleneği) yokken, Pihhuniya krallık tarzında yönetti..."; Kuhrt, 2017: 337.

¹³ Tartışmalar ve detaylı bilgi için bkz. Murat, 1998: 435-432.

¹⁴ Brandau-Schickert, 2018: 107.

¹⁵ Macqueen, 2015: 58.

¹⁶ Macqueen, 2015: 170.

¹⁷ ARAB, II, §80, 92, 99, 118.

¹⁸ Lipinski, 2000: 224; Bryce, 2009: 394.

¹⁹ Bryce, 2009: 394.

²⁰ Brandau-Schickert, 2018: 323.

²¹ Kaya, 2017: 165; Brandau-Schickert, 2018: 107.

Kaşkaların kendilerine ne dedikleri de bilinmemektedir. Öyle ki bir halka, başka halklar tarafından verilen isimlendirmeler o halkın kendilerini tanımlamak için kullandığı kalıplarla çok nadiren örtüşür²².

Kaşkaların etnik kökenleri ile ilgili çeşitli görüşler bulunsa da bilim dünyasında iki temel görüş üzerinde durulur. Bu görüşlerden birisi onların Hattiler ile akraba oldukları ya da Hatti olduklarıdır. Bu görüşün en önemli dayanağı, Kaşka tanrı isimlerininin büyük bölümünün, Hatti kökenli tanrılara olan yakınlıklarındır²³. Eğer bu görüş doğrudur Kaşkalar, Anadolu'ya dışarıdan gelen Hint-Avrupalı Hititlere karşı, milliyetçi duygularla tepki göstererek, onları Anadolu'dan çıkartmak için saldırılar düzenlemiş olabilirler.

Diğer görüş ise Kaşkaların, Anadolu'ya dışarıdan geldikleridir. Ancak onların dilbilimsel verileri bulunamadığı için kökenleri de çözülememiştir. Nitekim Kaşkaların dili üzerine günümüze dek kişi ve yer adlarından başka malzeme bulunmayıp, bu malzeme de Hititçe kişi ve yer adlarından farklı bir karakter taşımamaktadır²⁴. Hitit metinlerinde Kaşka dilinin kökenini ve Hititçe ile akrabalık ilişkilerini belirlemeye yarayacak bilgi de bulunmamaktadır²⁵.

Bu iki temel görüşün dışında Kaşkaların, Batı Kafkasyalı oldukları ve günümüzdeki bazı Kafkas halklarının ataları oldukları görüşleri ortaya atılsa da bu görüşleri kanıtlayacak bir veri bulunmamaktadır²⁶. Bu görüşler ciddiye alınmayan teorilerdir.

Yaşam Tarzı

Hemen hemen ülkemizin Orta Karadeniz bölgesine tekabül eden Kaşka ülkesinde bulunan Kuzey Anadolu Dağları, yalnızca birkaç dar kıyı ovası bırakarak dik bir şekilde Karadeniz'den yükselir. Orta plato ırmaqları, birkaç yerde Kuzey Anadolu Dağları arasından geçerek, büyük ölçekli tarımın mümkün olduğu geniş alüvyon yelpazeleri yaratmıştır. Bunların arasında en önemlileri, bugünkü Samsun yakınlarındaki Çarşamba ve Bafra'dır²⁷. Çarşamba ve Bafra ovaları yörenin yiyecek depolarıdır²⁸. Diğer taraftan Kuzey Anadolu Dağları'nı geçmek bugün bile zordur. Kıyıyı hinterlanda bağlayan çok az sayıda yol vardır, ki bu yapı kuşkusuz geçmişte daha belirgindi²⁹. Bölgenin bu coğrafi yapısı Kaşkaların yaşam tarzını şekillendirmiştir.

Yaylacı Yaşam Tarzı

Anadolu'nun özellikle dağlık bölgelerinde yaşayan tüm toplumlarında olduğu gibi Kaşkalar da belirli aylarda yaylacılık faaliyetlerinde bulunuyorlardı. Kaşkaların neredeyse hiç arkeolojik materyal bırakmamalarının sebebi de onların yaylacı yaşam tarzı ve bu kültüre sahip olmalarından kaynaklanmaktadır³⁰.

²² Durnford, 2018: 47.

²³ Von Schuler, 1965: 8; Ünal, 2003: 57.

²⁴ Alp, 2001: 1.

²⁵ Ünal, 2003: 56.

²⁶ Singer, 2007: 178.

²⁷ Düring, 2016: 24.

²⁸ Harmankaya, 2002: 20.

²⁹ Düring, 2016: 24.

³⁰ Yakar, 2008: 821.

Yayla, kelime anlamı olarak, köylülerin yazın en sıcak döneminde, hayvanlarını otlatmak için çıktıkları ve uzun süre kaldıkları dağ merasıdır. Yaylacılıkta başlıca etken yaz mevsimi esnasında dağlarla, sıcak ve kurak ovaların yan yana bulunmasıdır. Kaşkaların yaşadığı coğrafya da bu şartlara uygundur. Bölgede özellikle Ordu-Amasya hattı yayla açısından zengindir³¹.

Kaşkalar ile ilgili yapılan araştırmaların çoğunda onların yarı göçebe yaşam tarzına sahip oldukları belirtilse de Kaşka aşiretlerinin büyük bir bölümü yaylacı yaşam tarzına sahiptir. Yarı göçebelik, yaylacılık terimine yakın anlamda değerlendirilebilir. Ancak yarı göçebelik, bir yaylacılık faaliyeti olmayıp, gerçek göçebelikle yaylacılık arasında yer alan ayrı bir hayvan yetiştirme tarzıdır. Yarı göçebelik, toprağa dayalı olmayan bir faaliyet olduğu için yaylacılıktan farklıdır. Yaylacılık geçimini daha çok topraktan sağlayan insan gruplarının, hayvan sürülerine bol ve taze ot bulmak, hayvansal gıdalar üretmek amacıyla sıcak mevsimlerde sabit meskenlerini terk ederek kıyı düzlükler, ovalar, vadiler, dağ etekleri hatta plato yüzeylerinden yaylalara çıkıp tarımsal faaliyet yapma işi olarak değerlendirilir. Yaylacılık faaliyetlerini diğer göç faaliyetlerinden -yarı göçebelik gibi- ayıran en önemli fark, hayvan sürüleriyle birlikte insanların da göçe katılarak yayla yerinde özellikle hayvancılığa dayalı faaliyetlere devam etmeleridir³².

Luvilerin yaşam tarzı da Kaşkalarla benzerdir. Hititler tarafından iki halk da en azından yerleşik bir topluma atıf yapan URU tamlayan eki almaktadır (URUKaşka-URULuvi-). Öyleyse Kaşkaların "barbar" olarak nitelendirilmesinin sebebi onların yaşam tarzından değil, daha önce de belirtildiği üzere, yağma hareketlerinden ve kontrol altına alınamamalarından dolayısıdır. Nitekim "göçebe barbarlar" URU eki almazlar³³. Aynı zamanda Hititçe ve Luvicede "barbar" ifadesine karşılık gelen *lūlaḫi* kelimesi de Kaşkalar için kullanılmaz. Onlar için Hititler, *lūlaḫi* yerine *dampupi* ifadesi³⁴ üretmişlerdir. Bu ifade barbar anlamına da gelebilir, ancak bu barbarlık "göçebelikten" ziyade "teşkilatsızlık" ya da "devletsizlik" gibi bir anlam taşır.

Tarım ve Hayvancılık

MÖ 2. binyıl Anadolu'sunun insanların günlük yaşamının pek çoğu için yaşamın tarıma dayalı olduğu bilinmektedir³⁵. Hititlerin Kaşka tarım arazilerini yaktıkları bilindiğine göre, Kaşkaların da tarım yaptığı anlaşılmaktadır. Ancak yaylacı bir hayat tarzına sahip olan Kaşkaların, söz konusu hayat tarzları nedeniyle, yaşamlarında tarımdan ziyade hayvancılık ön planda yer alır³⁶. Nitekim bölgenin coğrafi yapısı tarıma elverişli değildir. Bölgede tarım yapılabilecek alanlar oldukça azdır³⁷. Buralarda da çekirge istilası gibi sıkıntılar tarım yapmaya engel olmaktadır:

³¹ Alagöz, 1993: 4; 9; 24-25.

³² Daşçı-Çomaklı, 2006: 276.

³³ Durnford, 2018: 53-54.

³⁴ Von Schuler, 1965: 6.

³⁵ Macqueen, 2015: 106.

³⁶ Yiğit, 2002: 182.

³⁷ Yakar, 2008: 821.

"Majestelerinden Kaşu ve Pulli'ye: Bana yazdığınız mesele şöyle: 'Bak daha ekinler olgunlaşmadı. Kaşka'da çekirgeler ekini yedi. Onlar da (Kaşkalar) Gaşipura'da senin ekinlerine saldırıyorlar...'"³⁸.

Bir Maşathöyük mektubunda geçen bu ifadelerle göre, Kuzey Anadolu Dağları'nın ekilebilir dar topraklarındaki Kaşkalar, çekirge istilası ya da sert hava koşulları gibi yaşadıkları sıkıntıları, Hatti ülkesinin tahıl yetişen zengin bölgelerine akınlar düzenleyerek gidermeye çalışmış gibi görünüyorlar. Ancak Kaşka saldırılarının tek nedeni bu olamaz. Nitekim bazı Kaşka aşiretlerinin topraklarını genişletmeye yönelik hareketleri olduğu bilinmektedir³⁹. Hangi nedenle olursa olsun çiviyazılı metinler, Hititlerin tarım bölgelerine yapılan Kaşka baskınlarının çok ciddi sonuçlara sebep olduğunu göstermektedir. Nitekim Hatti ülkesi, söz konusu tarım bölgelerine bağımlıydı ve buralara yapılan baskınlar halkın aç kalmasına bile sebep oluyordu⁴⁰. Söz konusu bu tarım bölgelerinin en önemlileri ve en çok verim elde edilenleri de Hattuşa'nın kuzeyinde, Kaşkaların her an saldırısına uğrayacak bir konumdaydı⁴¹. Kaşkalar kendilerinde yeterli ölçüde bulunmayan gıda maddelerini bu tarım alanlarını yağmalama suretiyle elde ediyorlardı. Öyle ki ekip biçmek yerine hazır olanı yağmalamak daha kolay ve zahmetsiz bir iştir.

Kaşkalar için, Hititler ve Luviler için de olduğu gibi, buğday ve arpa hayati derecede önemliydi. Öncelik buğday ve arpa yetiştirmektir. Ancak daha önce de bahsedilen sebeplerden dolayı bu ürünler yetiştirilemeyince, Hatti ülkesine saldırılarak, öncelikle buğday ve arpa yağmalanıyordu. Bunun dışında II. Murşili'nin yıllıklarında, kralın Kaşkalara karşı çıktığı seferde, onun askerlerine yağmalattığı ürünler arasında "şarap" bulunması, Kaşkaların üzüm yetiştirdiklerini göstermektedir⁴². Zaten üzümün anayurdu Anadolu'dur. İklim açısından Kaşka ülkesi, Hatti ülkesi ve Luvi topraklarında üzüm yoğun olarak yetiştirilir. Hitit arazi bağış belgelerinde de üzüm bağlarına sıkça değinilmektedir⁴³. Buğday, arpa ve üzüm dışında bazı Kaşka aşiretlerinin soğan, elma ve çeşitli bakliyatlar da yetiştirdikleri söylenebilir⁴⁴.

Hayvancılık açısından ise Kaşkalar, çağdaşları gibi, sığır, domuz, keçi, koyun, at, eşek, köpek ve muhtemelen manda besliyorlardı. Ayrıca denize kıyısı olan Kaşka ülkesinin bazı aşiretleri, balık avcılığı da yapmış olmalıdır. Günlük beslenme ise Hitit ve Luvilerde olduğu gibi ekmek ve çörek türleri, süt, peynir, lapa ya da ezme ile et ve sebze haşlamalarına dayanıyordu. Bütün bu veriler, Anadolu'nun herhangi bir köyündeki günümüz insanının yaşamına benzemektedir⁴⁵.

Madencilik

Kaşkaların yaşadığı coğrafya maden kaynakları bakımından oldukça zengindir. Küre bakır kaynaklarına; Ünye ile Fatsa arasındaki bölge, kurşun ve gümüş kaynaklarına; Gümüşhacıköy de önemli gümüş kaynağına

³⁸ HKM 19, 1-10; Hoffner, 2009: 130.

³⁹ Kuhrt, 2017: 337.

⁴⁰ Bryce, 2015: 46.

⁴¹ Macqueen, 2015: 107.

⁴² Ceylan-Uyanık 2012: 76.

⁴³ Brandau-Schickert, 2018: 84.

⁴⁴ Macqueen, 2015: 106.

⁴⁵ Macqueen, 2015: 106.

sahiptir⁴⁶. Samsun ili, Bafra ilçesi sınırları içerisinde yer alan İkiztepe'de arkeolojik kazılarda elde edilen sonuçlar, metalürji faaliyetlerinin bölgede Geç Kalkolitik (MÖ 4000-3000) dönemde başladığını ortaya koymaktadır⁴⁷. Ayrıca Merzifon Tavşan Dağı'ndaki bakır yatakları büyük ihtimalle İlk Tunç Çağı'nda (MÖ 3000-2000) işletilmiştir⁴⁸.

Konumuz kapsamında ise MÖ 2. binyıla tarihlenen ve Kastamonu'nun Kınık köyünde ele geçirilen gümüşten hayvan biçimli kaplar, maden sanatının en ilginç örnekleri arasındadır⁴⁹. Ancak bu ve diğer eserlerin Hitit mi yoksa Kaşka eserleri mi olduğu ayırt edilememektedir. Yine de Kaşkaların bu madenlerden çeşitli silahlar yaptıklarını söyleyebiliriz. Zira her fırsat bulduklarında Hatti ülkesine saldıran bir halkın silah üretmediği söylenemez. Bununla birlikte Hititlerin de kendilerinden aşağı bir halk olarak gördükleri ve itaat altına alamayacaklarını bildikleri Kaşkaların ülkesine yaptıkları seferlerindeki amaç, bölgenin maden kaynaklarını ele geçirme isteği olmalıdır.

Diğer taraftan, madenlerin elde edildiği dağlar ormanlarla kaplıdır ve Kaşkalar, kuşkusuz bu ormanlardan da yararlanmışlardır. Bölgede bitki örtüsü gürdür; bölge, kayın, gürgen, fındık, ceviz ve meşe gibi kışın yapraklarını döken ağaç ve çalılardan oluşur⁵⁰.

Ticaret

Kaşkaların ticaret hayarı hakkında detaylı bilgi bulunmamaktadır. Genellikle Hititler, Kaşkalar ile ticaret yapmak istememişlerdir. Bir antlaşma metnine göre⁵¹, Kaşkaların ticaret yapması kısıtlanmış hatta yasaklanmıştır:

"... (Kaşkalı herhangi bir düşman aşiret) (şehirde görevli) askeri valinin (BEL MADGALTİ) izin verdiği [ticareti yapabilir.] Başka bir şehirde ticaret yapamaz. [Bir düşman başka bir düşmanla alışveriş yapamaz.]"⁵².

Bu yasaklama, Hitit yasalarında, *hippara- adamlarıyla* "esirler?" yapılacak her türlü ticaretin yasaklanmasına benzemektedir⁵³. Her ne kadar kısıtlı ticari hayatları olsa da Kaşkalar, deniz ürünleri ile ülkelerinde bulunan madenler ve bu madenlerden yapılmış silahları, özellikle Hatti ülkesine yapılan yağma hareketleri başarısız olduğunda, şehirde bulunan Hititli askeri valinin izni kapsamında, tahıl karşılığında takas ticaretinde kullanmış olabilecekleri muhtemeldir. Bunun dışında, Kaşkaların nehir ya da deniz ticareti yapıp yapmadıklarını da bilemiyoruz.

Diğer taraftan bir Maşathöyük mektubunda⁵⁴, Kaşkaların bir süre Hatti ülkesindeki yolları kontrol altında tuttuklarını öğreniyoruz. Muhtemelen Kaşkalar, bu yolları kontrol altında tutarak ekonomik bir gelir elde etmek

⁴⁶ Yakar, 2008: 821.

⁴⁷ Tekin, 2015: 241.

⁴⁸ Yakar, 2008: 821.

⁴⁹ Tekin, 2015: 243.

⁵⁰ Düring, 2016: 27.

⁵¹ CTH 138.

⁵² KUB 23.77a, 87-89; Karauğuz, 2018: 197.

⁵³ CTH 291, §48; KBo 6.2 ii 49-52: "... *hippara adamıyla hiç kimse ticaret yapmasın. Oğlunu, tarlasını (ya da) üzüm bağlarını hiç kimse almasın ...*", Hoffner, 1997: 58.

⁵⁴ HKM 17, 4-8; Hoffner, 2009: 123-124.

istemişlerdir. Nitekim antik dönemde yolları kontrol altında tutan halklar, bu yollardan geçiş ücreti alıyorlardı. Bu da bir bakıma ticari faaliyettir.

Meslekler

Yaylacı bir yaşam tarzına sahip olan ve dolayısıyla hayvancılıkla uğraşan Kaşka toplumunda çobanlık önemli bir yer tutmaktaydı⁵⁵. Hitit metinleri ışığında Kaşkalar, çobanlığın yanı sıra dokumacılık da yapıyorlardı. II. Murşili'nin, Arinna'nın Güneş tanrıçasına ettiği duasında⁵⁶, kral Kaşkalarından bahsederken onların "domuz çobanı ve dokumacılık" yaptıklarından bahseder⁵⁷. Ancak Hititler için "domuz çobanlığı" ve "keten dokumacılığı" aşağı bir meslek olarak görülüyordu⁵⁸. Çok fazla kanıt olmasa da Kaşkalar, fırıncılık, bakırcılık, balıkçılık, meyhanecilik de yapmış olabilirler⁵⁹. Ayrıca Kaşkalar askerlik de yapıyorlardı. Burada askerlikten kastedilen vatandaşlık görevi değil iş alanıdır. Nitekim Kaşka liderlerinden Kantu'nun emrinde 190 asker; Şauşga[...]nın da 216 askeri bulunmaktaydı⁶⁰. Bunun dışında Hititlere antlaşma ile bağlı olan Kaşka aşiretleri, Hitit ordusunda ücretli askerlik yapmaktaydılar. Zira Hititlerin Mısır'a yaptığı Kadeş Savaşı'nda Hitit ordusunda Kaşka askerlerinin bulunduğu da bilinmektedir.

Hitit ordusunda düzenli ordu için seçilecek askerlerin sağlam vücutlu, savaş deneyimli ve korkusuz olmalarına özen gösteriliyordu. Bu nedenledir ki, düzenli ordunun bir bölümünü tarih boyunca Hititlere karşı savaşmış Kaşkalar oluşturuyordu. Burada kastedilen, Kaşka halkının tamamı değil, itaat altına alınmış ya da en azından Hitit topraklarına saldırmama sözü vermiş Kaşka aşiretleridir. Nitekim III. Hattuşili, bu halkın güçlü kuvvetli erkeklerinden Hitit topraklarına barış içinde yerleşmiş olanları orduya almıştır. Buna rağmen Hattuşili, Kaşka askerlerine tamamen güvenmemiş ve onları sıkı gözetim altında tutarak, hareketlerini sınırlandırmıştır. Zira Kaşka askerlerinin konuşlandıkları bölgelerde bulunan şehirlere giriş izinleri yoktu. Kaşka askerleri, köylüleriyle birlikte, memleketlerinden bir komutanın emri altında aynı birlikte görev alıyor ve birlikte yaşayarak, birlikte savaşıyorlardı. Böylece Hitit kralları bu anarşist grubun ordu içerisinde firar ya da isyan hareketlerine karşı tedbir almış oluyordu. Yaptıkları hizmetlerin karşılığında ise koyunlar, büyükbaş hayvanlar ve savaş esirleri alıyorlardı⁶¹.

Hitit askerlerinde olduğu gibi Kaşka askerlerinin teçhizatı da hafif piyade silahı ok ve yaydı. Yay, dayanıklı ve güçlü bir tümleşik gövde oluşturmak üzere yapıştırılıp birbirine bağlanan ahşap ve boynuz bileşiminden oluşuyordu. Ok uçları bronzdan yapılır, ahşap ya da kamış gövdeye bir pırızvanayla tutturulurdu. Okdanlık deri ya da ağaç kabuğundan yapılır ve muhtemelen 20-30 arası ok taşırdı. Ancak uzak savaştan ziyade yakın savaş

⁵⁵ Yiğit, 2002: 183.

⁵⁶ CTH 376.

⁵⁷ "(Eskiden) Hatti ülkesine ait ülkeler ise, (yani) domuz çobanı ve dokumacılardan ibaret olan Kaşka ülkesi... Arinna'nın Güneş tanrıçasından ayrıldılar.": Alparslan, 2006: 51-52.

⁵⁸ Yiğit, 2002: 192.

⁵⁹ Macqueen, 2015: 107.

⁶⁰ Ünal 2003: 51.

⁶¹ Bryce, 2015: 14; 16.

tekniklerini çok iyi bilen Kaşkalar ok ve yaydan daha çok balta kullanmışlardır⁶².

Kaşkaların savaş arabalı kuvvetlerdi de vardı ama Hitit metinlerinde söz edilmeleri dışında donanımları ile ilgili bilgilerden yoksunuz. Aslında Kaşka ülkesi, savaş arabalarının çarpışmada pek işe yaramayacağı kadar engebeli arazilerden oluşmaktadır; bu arabalar muhtemelen hızlı ulaşım ve hızlı kaçış için kullanılmış olmalıdır⁶³.

Sosyal Hayat

Hitit metinlerine göre Kaşkalar, yeme içme ve eğlenceye düşkün bir halktı. Hititler onların yemek yeme alışkanlıklarından şikayetçidirler⁶⁴. Ayrıca Kaşkalar için şarap vazgeçilmez bir içecektir. Eğlenceye düşkün olan Kaşkaların Hitit ordusunda görev yapmayı kabul etmelerinde, Hitit devletinin askerlere sunduğu eğlence olanakları doğrudan etki etmiştir. Nitekim Hitit metinlerinde geçen "Kaşka şehirlerinin ardındaki hanlar" Hitit askerlerinin müdavimi oldukları yerel meyhanelerdir. Müzikli eğlencelerin düzenlendiği ve müşterilerin şarkı söylediği bu yemekli-içkili mekânlarda geceleme de mümkündü. Bu işletmeler bazen şehrin istihkâmına bitişik inşa edilirdi ancak yerel yöneticiler bunu engellemekle mükellefler. Bu herhalde, söz konusu binaların sarhoşların kavgaları esnasında sık sık kazayla tutuşup yanması yüzündendir. Bu sebepten dolayı, askerlerin gittiği meyhaneler, sundukları bütün eğlenceyle birlikte şehir surlarından biraz uzak mesafede inşa ediliyordu⁶⁵.

Çömlekçilik

Kaşkaların yaşadığı bölgede yer alan birçok yerleşimde Hitit çömleği bulunmuştur. Hitit çömlek tarzının yayıldığı alanlar Hititlerin politik egemenliğinin göstergesi olarak düşünülse de bu bölge için bu durum söz konusu değildir. Macqueen'e göre Kuzey Anadolu çömlekçiliği taklit niteliğinde olsa da çağının incelikli geleneğini bazı açılardan Orta Anadolu'dan daha iyi sürdürmüştür. Belli ki Kaşkalar, büyük ölçüde Hitit sanatını özümseme eğiliminde olmakla birlikte, bazı yönlerden güney komşularından daha yüksek bir standarda ulaşmışlardır⁶⁶. Nitekim Hitit sanatının bazı bilim insanları tarafından "incelikten yoksun", bu bağlamda Hitit halkının da "ruhsuz", "zevksiz" olarak nitelendirilmesi Kuzey Anadolu sanatının daha yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Yine de Hitit sanatı hafife alınamayacak özelliklere sahiptir⁶⁷.

Bunun dışında Boğazköy-Büyükkaya'da Hitit sonrası döneme, yani Karanlık Çağ'a tarihlendirilen (MÖ 11. yüzyıl) ve İlk Tunç Çağı III (MÖ 2300-2000) geleneklerini yansıtan boya bezemeli çanak-çömlekleri, Kaşkalarla

⁶² Macqueen, 2015: 67.

⁶³ Macqueen, 2015: 64.

⁶⁴ Ünal, 2003: 49.

⁶⁵ Bryce, 2015: 46.

⁶⁶ Yakar, 2008: 819; Macqueen, 2015: 115-117.

⁶⁷ Macqueen, 2015: 151.

ilişkilendiren bilim insanları bulunmaktadır. Bu görüşlerin doğruluk payı olabilir ancak bu görüşlerin arkeolojik bir dayanağı bulunmamaktadır⁶⁸.

Mimari

Kaşkaların mimarisi hakkında ise ahşap mimariye sahip oldukları dışında hiçbir bilgimiz bulunmamaktadır⁶⁹. Ancak Orta Karadeniz'de Geç Kaltolitik Çağ'dan İlk Tunç Çağı'nın sonuna kadar (yaklaşık MÖ 4000-2000) hiç değişmeyen geleneksel bir mimarinin görüldüğü İkiztepe kazıları ile kesinleşmiştir. Karadeniz halkları, bölgede rahatlıkla elde ettikleri kalın ve ince tomrukları, üst üste yerleştirip çantı tekniği ile birbirlerine çatarak yapılarının duvarlarını oluşturmuşlardır. Bu yapılar genellikle tek gözlü dikdörtgen planlı mekânlardır. Yapışık düzende olmadığı da anlaşılan bu yapıların aralarındaki alanlar avlu ya da işlik yerleri olarak vazife görmüştür. Avlularda büyük fırınların yer aldığı düşünülmektedir. Tomruktan inşa edilen duvarların içten ve dıştan çamurdan sıvandığı ele geçen sıva parçalarından anlaşılmaktadır⁷⁰. Ancak sözü edilen tomruk duvar tekniği İlk Tunç Çağı'nın sonlarında, "Geçiş Çağı" olarak bilinen dönemde terkedilmiştir. Sözü edilen dönemde özellikle maden teknolojisi geliştiği için, dilinmiş tahtalar ya da ince latalar ev yapımında kullanılmıştır. Birbirine sıkıca geçirilerek yükseltelen ahşap duvarlarda artık kalın sıvaya gereksinim duyulmamıştır. Bu tür evler yanıp yıkıldığı zaman sadece bastırılmış toprak sıvalı tabanları kalmaktadır⁷¹. "Geçiş Çağı" mimarisi bölgenin Kaşka dönemine daha yakındır ancak Kaşkaların "Geçiş Çağı" mimarisini kullanıp kullanmadıklarını ya da mimari anlayışlarının ne olduğunu bilemiyoruz.

Diğer taraftan Oluz Höyük (Amasya) 7A mimari tabakasında açığa çıkarılan ve büyük kısmı yamaç erozyonu nedeniyle yok olmuş basit bir kerpiç duvar ile hemen güney bitişiğindeki basit ocak kalıntısının Kaşka yerleşimine ait olduğu düşünülmektedir. Söz konusu duvar ve ocak kalıntısı Hitit devletinin çöküşünün ardından Karanlık Çağ'a ait mimari geleneği yansıtması bakımından oldukça önemlidir⁷².

İnanç Sistemi

Görünüşe göre Kaşkalar, büyük ölçüde ortak bir inanç sistemine sahip olan diğer Anadolu kültürlerinden farklı bir yapıdaydılar. Öyle ki Kaşkalar, Hatti ülkesine yaptıkları yağma akınlarında Hitit tanrı heykellerini de yağmıyorlardı. Kaşka beyleri ile Hititler antlaşmalar yapıp, Kaşka beyleri bağlılık yeminleri etseler de çoğu zaman bu beyler antlaşmalara sadık kalmayarak söz konusu yağma hareketine devam ediyorlardı. Buradaki amaç, tanrı heykellerini ele geçirmek değil, dünyevi zenginliklerini artırmaktı⁷³. Hitit krallarından I. Arnuvanda ve kraliçe Aşmunikal'in, Arinna'nın Güneş tanrıçasına ettikleri duada⁷⁴ şu ifadeler geçmektedir:

⁶⁸ Dönmez-Abazoğlu 2019: 241-242.

⁶⁹ Ünal, 2003: 55.

⁷⁰ Harmankaya, 2002: 20.

⁷¹ Alkim, 1981: 26.

⁷² Dönmez-Abazoğlu, 2019: 244.

⁷³ Brandau-Schickert, 2018: 136.

⁷⁴ CTH 375.

"... Kaşkalar bu ülkelerde (kült merkezi Nerik vd.) siz tanrıların sahip olduğu tapınakları yıktılar ve siz tanrıların heykellerini yok ettiler. Gümüşü, altını, rhytonları, bakır ve tunç aletleri (ve) giysilerinizi yağmaladılar ve aralarında paylaştılar. Rahipleri ve kutsal adamları, ana tanrıçaları, kutsanmışları, müzisyenleri, şarkıcıları, aşçıları, fırıncıları, çiftçi ve bahçıvanları götürüp köle yaptılar... Artık kimse günlük, aylık ve yıllık adaklarını yerine getiremiyor; kimse adınıza bayramlar, törenler kutlamıyor."⁷⁵

Bu metinden Kaşkaların tanrı heykellerini götürmeyerek, orada yağmaladıkları anlaşılmaktadır. Aslında antik dönemde, tanrı heykellerini kaçırmak psikolojik bir savaş taktiği niteliği taşıyordu. Nitekim antik dönemde bir kentin yerel tanrısı o kentin güç kaynağı olarak görülüyor; onun heykelleri kaçırıldığında kentin, o tanrının koruyucu etkisinden ve gücünden yoksun kaldığına inanılıyordu. Onun gücü galip olan tarafa geçiyordu⁷⁶. Kaşkalar da tanrı heykeli yapmış olabilir, ancak onların inanç sisteminde tanrı heykellerini kaçırarak, heykeli götürülen tanrının gücünden yararlanma gibi bir anlayış bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte, Kaşkalara ait arkeolojik verilerin yok denecek kadar az olmasından ve çiviyazılı metinlerde de bu konuda bilgi verilmediğinden Kaşkaların tapınak anlayışının ne olduğunu bilmiyoruz. Anladığımız kadarıyla Kaşkalar da "mimari tapınak" anlayışı bulunmamaktadır. Ancak tapınak sadece gelişmiş mimari alanlardan ibaret değildir. Bazen bir taş, ağaç ya da herhangi bir bölge tapınak vazifesi görebilir⁷⁷. Kaşkaların yaşadığı bölgede yer alan Kuzey Anadolu Dağları da onlar için başlı başına bir tapınaktır. Güney Anadolu'da yaşayan çağdaşları Luvi halkının ritüellerini dağ zirvelerinde ve nehir kaynaklarında gerçekleştirdikleri gibi⁷⁸, Kaşkalar da inançları kapsamında ritüel vd. görevlerini bölgedeki dağlarda ve nehir kaynaklarında gerçekleştirmiş olmalıdır. Hititlerde de dağ ve su/nehir kaynakları kutsaldır. Hatti ülkesinin tapınak bulunmayan taşra bölgelerinde halk, dağ ve su kaynaklarında tapınım gerçekleştiriyordu. Hitit siyasi antlaşma metinlerinde⁷⁹ de "dağlar, nehirler, pınarlar, büyük deniz, yer, gök, rüzgâr ve bulutlar" yemin tanrıları arasında sayılır.

Ritüel karakterde bir başka metinde⁸⁰ de "*Ey Kaşka ülkelerinin tanrıları! Sizleri de bu toplantıya çağırdık. Gelin, yiyin, için! Size karşı yapmış olduğumuz suçlamaları duyun! Hatti ülkesinin tanrıları size hiçbir şey yapmadılar. Fakat siz Hatti ülkesinin tanrılarına karşı savaş başlattınız... Kaşka halkı da savaşa başladı...*" ifadeleri geçmektedir⁸¹. Burada "Kaşka ülkelerinin tanrıları"ndan kastedilen Kaşka tanrılarından bazıları, Hititlerin bir Kaşka aşiretiyle yapılan antlaşmanın⁸² yemin tanrıları arasında geçmektedir:

"[Kaşka ülkesinin tanrılarını da] meclise çağırdık. [...] Hanupteni Fırtına tanrısı, [...], Kutpurruri Fırtına tanrısı, [...], Pazim-[...]-iş, Fırtına tanrısı, [...] Yerin Güneş

⁷⁵ KUB 17.21 öy. ii 20-27, ay. iii 1-3; Singer, 2002: 41-42.

⁷⁶ Brandau-Schickert, 2018: 56.

⁷⁷ Demirci, 2017: 79.

⁷⁸ Bardakcı, 2019a: 312.

⁷⁹ CTH 53, CTH 106, CTH 138 vd.

⁸⁰ CTH 422.

⁸¹ KUB 4.1 ii 7-23; Dinçol, 1982: 65.

⁸² CTH 138.

tanrıçası, [Hu]tena, [...], tanrı Huwattaşsi, Güneş tanrısının babası, orduların Fırtına tanrısı, Telipinu."⁸³.

Daha önce de belirtildiği üzere, Kaşka tanrı isimlerini inceleyen bilim insanları bu tanrı isimlerinin Hatti kökenli olanlara daha yakın olduğunu düşünürler⁸⁴.

Bahsi geçen metne göre Kaşkalar da Hititler ve Luvilerde olduğu gibi Fırtına tanrısı baş tanrıdır. Çiviyazılı metinlerde Fırtına tanrısı, Hititçe *Tarḫunna*-; Hititçe veya Luvice *Tarḫu*-, *Tarḫun*-; Luvice *Tarḫunda*-; Hurrice *Teššub* olarak geçmektedir⁸⁵. Ancak Kaşkaların bu tanrıya ne dediklerini bilmiyoruz. Bunun dışında, söz konusu metinde geçen Huwattaşsi, Luvice bir son ek -ašša/i- taşımaktadır⁸⁶. Bu kültün ismi Hititçe "rüzgâr" anlamına gelen *huwant*- ve Luvice -ašša/i sahiplik ekiyle oluşturulmuştur⁸⁷. Bu haliyle Huwattaşsi, II. Muvatalli'nin kişisel tanrısı, Luvi kültü "şimşegin Fırtına tanrısı" *piḫaššaš'i*yi akla getirmektedir⁸⁸. Huwattaşsi kültünün Hititler üzerinden Kaşkalarla aktarıldığı düşünülebilir. Ancak Luvi panteonunda Huwattaşsi kültü bulunmamaktadır. Hatta Huwattaşsi kültünün sadece Hatti inancında bulunduğu düşünülmektedir⁸⁹. Bu da inanç etkileşiminden ziyade dilbilimsel bir etkileşime işaret etmektedir.

Bunun dışında yemin tanrıları arasında sayılan, Hitit ve Luvi panteonlarında da önemli bir yere sahip Telipinu, Hatti kökenli Tarım-Bereket tanrısıdır. Ayrıca bu listede geçen "Güneş tanrısının babası", Kaşka inancına özgü bir tanrı gibi görünmektedir. "Baba tanrılar" Hurri kültüsel katmanında meşhur olan "eski tanrılar"a benzemektedir. "Baba tanrılar" inancı, Kaşkaların Anadolu'nun güneyindeki çağdaşları Luvilerin inanç sisteminde de yer almaktadır⁹⁰.

Kaşka panteonunu ortaya çıkarabileceğimiz bir başka metin, Hititlerin Kaşkaların saldırılarını önlemek amacıyla yaptıkları lanet formülüdür:

"Eğer Hatti ülkesine saldırmak niyetiyle gelerseniz, Zababa sizin elinizdeki silahları çevirsin ve onlar sizin kendi bedenlerinizi yesin! Oklarınızı da size döndürsün ve onlar sizin kalbinizi delsin!"⁹¹.

Anlaşılabileceği üzere Zababa, Kaşkalar için önemli bir tanrıydı. Kaşka panteonunda Zababa, Savaş tanrısıdır. Hititlerin, Kaşkaların saldırılarını Zababa'ya atıfta bulunup, Kaşkalarla beddua ederek engellemek istedikleri düşünülebilir. Ayrıca Zababa'nın Hatti tanrısı Wurunkatte olabileceği düşünülmektedir⁹².

⁸³ KUB 23.77a, 11-18; Von Schuler, 1965: 117; Karauğuz, 2018: 195.

⁸⁴ Von Schuler, 1965: 8; Ünal, 2003; 57.

⁸⁵ Weeden, 2018: 86.

⁸⁶ Melchert, 2011: 171; 179.

⁸⁷ Melchert, 1994: 54.

⁸⁸ Bardakcı, 2019b: 102.

⁸⁹ Singer, 2007: 175.

⁹⁰ Hutter, 2011: 224.

⁹¹ KBo 8.35 ii 19-21; Singer, 2007: 173.

⁹² Singer, 2007: 172-173.

Sonuç

Kaşkaların sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı hakkındaki bilgileri çivi yazılı Hitit metinlerinden öğrenmekteyiz. Bu metinlere göre Kaşkalar, aşiretler halinde yaşayan yaylacı bir topluluktur. Yaylacı hayat tarzlarından dolayı hayvancılık, onların yaşamında ön plandadır. Özellikle çekirge istilaları sonucunda ekinlerin zarar görmesi Kaşkaları, tarım yapmaktan ziyade, daha basit ve zahmetsiz bir iş olan yağma hareketine sevk etmiştir. Buğday ve arpa, çağdaşlarında olduğu gibi Kaşkalar için de hayati öneme sahiptir. Bu ürünleri yağma yoluyla elde edebilecekleri topraklar ise Hatti ülkesindedir. Hatti ülkesine yapılan bu yağma hareketleri Hititler yıkılıncaya kadar sürmüştür. Elllerinde bulunmayan gıda maddelerini yağma yoluyla temin eden Kaşkaların yaşadığı bölge bakır ve gümüş madeni bakımından zengindir. Kesin kanıtlar bulunmasa da Kaşkalar bu madenlerden silahlar ve çeşitli eşyalar yapmış olmalıdır. Zira savaşçı olarak bilinen bir halkın silah üretmemesi düşünülemez. Bölgede bulunan madeni eserler ile birlikte çanak-çömlekler sanatsal açıdan da değerli eserlerdir. Eğer bu eserlerin Kaşka eserleri olduğu kesin olarak ortaya çıkarılabilirse, Hititlerin "barbar" olarak nitelendirdiği bu halkın aslında öyle olmadığı anlaşılacaktır.

Hitit metinlerine göre Kaşkalar, çobanlık ve dokumacılık meslekleriyle uğraşıyorlardı. Ayrıca onlar bölgenin coğrafi yapısı ve doğal kaynakları nedeniyle balıkçılık ve bakırcılık gibi meslekler de yapmış olmalıdır. Bununla birlikte Kaşkalar için askerlik mesleği de önemlidir. Bazı Kaşka aşiretlerinin askerleri Hitit ordusunda da görev almıştır. Görevlerine karşılık onların tayınları genelde koyun ve sığır gibi hayvanlar olmuştur. Kaşkaların düşman Hitit ordusunda görevi kabul etmelerinin en büyük nedeni ise eğlenceye düşkün olmalarıdır. Nitekim Hitit kralları, Hitit ordusu askerlerine özel eğlence merkezleri tahsis etmişlerdir. Hitit krallarının orduya Kaşka askerleri almasının sebebi de onların savaşçı yapılarından ve cesaretlerinden faydalanmaktır.

Kaşkaların ticari hayatları ise Hititler tarafından kısıtlanmıştır. Onlar belli kurallar kapsamında, şehirde görevli askeri valinin (*BEL MADGALT*) izniyle ticari faaliyetlerde bulunabilmişlerdir. Tüccar Kaşkalar, izinleri kapsamında, muhtemelen madenden ürettikleri silahları satıyor ya da bu silahları tahıl ile değiş-tokuş ticaretinde kullanıyorlardı.

Kaşkaların inançlarına bakmak gerekirse, onların inanç sistemi Hititlerin inanç sisteminden farklı bir yapıya sahip gibi görünmektedir. Yine de Hititler ve Luviler de olduğu gibi Fırtına tanrısı onlar için de önemli bir yere sahiptir. Ayrıca Zababa ve Hatti kökenli Hitit tanrısı Telipinu da Kaşkalar için önemli kùltlerdir. Bunun dışında Kaşkalarda, "mimari tapınak" anlayışının bulunmadığını söylemek abartı olmaz. Muhtemelen Kaşkalar için Kuzey Anadolu Dağları tapınak vazifesi görmekteydi. Su kaynakları da onlar için kutsaldı. Ayrıca Kaşka inanç sisteminde tanrı heykeli kaçırmak ve heykeli çalınan tanrının gücünden yararlanmak gibi bir anlayış da yoktu.

Kaynakça

- ALAGÖZ, C. A., 1993. *Türkiye'de Yaylacılık Araştırmaları*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- ALKIM, U. B., 1981. "1980 Dönemi İkiztepe Kazısı", *III. Kazı Toplantısı Sonuçları*, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara, ss. 25-29.
- ALPARSLAN, M., 2006, *II. Murşili ve Dönemi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- ALP, S., 2001. *Hitit Çağında Anadolu*, Tübitak Yayınları, Ankara.
- ARAB, *Ancient Records of Assyria and Babylonia*.
- BARDAKCI, K., 2019a. "Eski Hitit Çağı'ndan Roma İmparatorluk Dönemine Kadar Taşeli İnanç Sistemleri", Uluslararası Taşeli Sempozyumu, Tarih-Kültür-Turizm (24-26 Ekim 2019, Konya-Alanya) Bildiriler Kitabı, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları 12, Konya 2019, ss. 303-330.
- BARDAKCI, K. 2019b. "Yunan Panteonuna Luvi Etkisi: Pegasos Örneği", *Tarih ve Gelecek Dergisi* 5/1, ss. 93-109.
- BRANDAU, B.-SCHICKERT H., 2018. *Hititler: Bilinmeyen Bir Dünya İmparatorluğu*, Çev.: Nazife Mertoğlu, Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- BRYCE, T., 2009. *The Peoples and Places of Ancient Western Asia: the Near East from the Early Bronze Age to the Fall of the Persian Empire*, Routledge, New York.
- BRYCE, T., 2015. *Hitit Savaşçıları*, Çev.: Esin İleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- CEYLAN, A.-UYANIK, H., 2012. "Kaşkalar ve Tokat'ın Eskiçağ Tarihinde Kaşkaların Rolü" Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tokat Sempozyumu (1-3 Kasım 2012, Tokat) Bildiriler Kitabı, Cilt I, Yay. haz. A. Açikel, S. Başol, A. Osman Solmaz, M. Hanilçe, Tokat Valiliği Özel İdaresi, Tokat 2012, ss. 71-82.
- CTH, *Catalogue des Textes Hittites*.
- DAŞCI, M.-ÇOMAKLI, B., 2006. "Yaylacılık ve Tarımsal Açından Önemi", *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi* 37/2, ss. 275-280.
- DEMİRCİ, K., 2017. *Eski Mezopotamya Dinlerine Giriş: Tanrılar, Ritüel, Tapınak*, Ayışığı Kitapları, İstanbul.
- DİNÇOL, M. A., 1982. "Hititler", *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, Cilt I, Görsel Yayınlar, İstanbul, ss. 17-120.
- DÖNMEZ, Ş.-ABAZOĞLU F., 2019. "Hitit Sonrası Kuzey-Orta Anadolu: Oluz Höyük'te Karanlık Çağ ile İlgili Yeni Bulgular", IX. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri (8-14 Eylül 2014, Çorum) Kitabı, T.C. Çorum Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları (yay. haz. Aygül Süel), Cilt I, 2019, ss. 237-260.

- DURNFORD, S., 2018. "Halklar ve Haritalar, Nomenklatür ve Tanımlar", *Luvi Uygarlığı: Anadolu ve Ege Arasında Kimlik, Kültür, Dil ve Din, Luvi Kimlikleri*, Cilt I, Ed.: A. Mouton, I. Rutherford, I. Yakubovich, Çev.: Kıyal Eresen, Kalkedeon Yayınları, ss. 47-76.
- DÜRİNG, B. S., 2016. *Küçük Asya'nın Tarihöncesi: Karmaşık Avcı-Toplayıcılardan Erken Kentsel Toplumlara*, Çev.: Azer Keskin, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- EA, *Die El-Amarna Tafeln*.
- GARDINER, S. A., 1960. *The Kadesh Inscriptions of Ramesses II*, Oxford University Press, London.
- GÜTERBOCK, H. G., 1956. "The Deeds of Šuppiluliuma as told by his son Musili II", *Journal of Cuneiform Studies* 10/2, pp. 41-68.
- HARMANKAYA, S., 2002. "Türkiye'nin İlk Tunç Çağı Araştırmaları Üzerine Bir Değerlendirme", *TAY 4*, TASK Vakfı Yayınları, İstanbul.
- HKM, *Hethitische Keilschrifttafeln aus Maşat-Höyük*.
- HOFFNER, H. A., 1997. *The Laws of Hittites, A Critical Edition*, Brill, Leiden.
- HOFFNER, H. A., 2009. *Letters from the Hittite Kingdom*, SBL Press, Atlanta.
- HUTTER, M., 2011. "Luvi Dininin Nitelikleri", *Luviler: Anadolu'nun Gizemli Halkı*, Çev: B. Baysal-Ç. Çıdamlı, Kalkedon Yayınları, İstanbul, ss. 193-244.
- KARAUĞUZ, G., 2018. *Hitit Devleti'nin Siyasi Antlaşma Metinleri*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya.
- KAYA, M. A., 2017. *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi I: Tarih Öncesi Çağlardan Demir Devri'ne Kadar*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- KBo, *Keilschrifttexte aus Boghazköi*.
- KUB, *Keilschrifturkunden aus Boghazköi*.
- KUHRT, A., 2017. *Eski Çağ'da Yakındoğu (MÖ 3000-330)*, Cilt I, Çev.: Dilek Şendil, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- LIPINSKI, E., 2000. *The Aramaeans: Their Ancient History, Culture, Religion*, Peeters, Leuven.
- MACQUEEN, J. G., 2015. *Hititler ve Hitit Çağında Anadolu*, Çev: Esra Davutoğlu, Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- MELCHERT, H. C., 1994. *Anatolian Historical Phonology*, Radopi, Amsterdam/Atlanta.
- MELCHERT, H. C., 2011. "Dil", *Luviler: Anadolu'nun Gizemli Halkı*, Çev: B. Baysal-Ç. Çıdamlı, Kalkedon Yayınları, İstanbul, ss. 157-191.
- MURAT, L., 1998. "Hitit Dünyasında Gaşgaların Yeri", IX. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri (16-22 Eylül 1996, Çorum) Kitabı, ss. 435-443.

- SINGER, I., 2002. *Hittite Prayers*, SBL Writings from the Ancient World, Atlanta.
- SINGER, I., 2007. "Who Were the Kaška?", *Phasis* 10 (II), pp. 165-181.
- TEKİN, H., 2015. *Eski Anadolu Madenciliği: Arkeolojik Verilerin Işığında Başlangıcından Demir Çağı'na Kadar*, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara.
- ÜNAL, A., 2003. *Hitit Devrinde Anadolu II*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- VAN DE MIEROOP, M., 2018. *Eski Yakındoğu Tarihi (MÖ 3000-323)*, Çev.: Sinem Gül, Homer Kitabevi, İstanbul.
- VON SCHULER, E., 1965. *Die Kaškäer: Ein Beitrag zur Ethnographie des alten Kleinaisen*, Walter De Gruyter, Berlin.
- WEEDEN, M., 2018. "Orta Anadolu'daki Luvi Toplulukları-Mühürlerde Adlar, Metinlerde Adlar, Kim Bu İnsanlar?" *Luvi Uygarlığı: Anadolu ve Ege Arasında Kimlik, Kültür, Dil ve Din, Luvi Kimlikleri*, Cilt I, Ed.: A. Mouton, I. Rutherford, I. Yakubovich, Çev.: Kıyal Eresen, Kalkedeon Yayınları, ss. 77-93.
- YAKAR, J., 2008, "The Archaeology of the Kaška", *6. Congresso Internazionale di Ittitologia, SMEA 50*, pp. 817-827.
- YİĞİT, T., 2002, "Hitit Çiviyazılı Belgelerine Göre Çoban", *Tarih Araştırmaları Dergisi* 20/32, ss. 179-202.